

UDC 81'367: 811.111-26+ 811.58

THE CONTRASTIVE ANALYSIS OF ENGLISH, UKRAINIAN AND CHINESE SYNTACTIC STRUCTURE

A. Sitko

PhD in Philology, Associate Professor
National Aviation University
1, Liubomyra Huzara avenue, Kyiv, 03058, Ukraine
alla.sitko@npp.nau.edu.ua

I. Struk

PhD in Philology, Associate Professor
National Aviation University
1, Liubomyra Huzara avenue, Kyiv, 03058, Ukraine
iryana.struk@npp.nau.edu.ua

H. Yenchewa

PhD in Philology, Associate Professor
National Aviation University
1, Liubomyra Huzara avenue, Kyiv, 03058, Ukraine
halyna.yenchewa@npp.nau.edu.ua

The article deals with the systematic multifaceted contrastive analysis of the English, Ukrainian and Chinese syntactic structure. It was found that the researches of the Chinese syntactic structure were quite different in comparison with those of English and Ukrainian. Moreover, the sentences of analyzed languages may reflect both allomorphic and isomorphic features. A comparative analysis of the structure in terms of their functioning in different languages is conducted. The research resorts to the following research methods: a continuous sampling method, methods of analysis and synthesis; a descriptive method and the distributive method. The article deals with the convergent and divergent features of syntactic structures of the Chinese, English and Ukrainian languages, as well as the comparative analysis of their grammatical characteristics. The Chinese, English and Ukrainian sentences have different structures. There are three types of sentences depending upon its structure or formation in Chinese and Ukrainian. There are four types of sentences in English. Convergent and divergent features of the Chinese, English and Ukrainian interrogative constructions including their structure and semantics are analyzed. The study demonstrates that interrogative sentences of the English, Chinese and Ukrainian languages differ both in structure, semantics, and communicative purpose. Also, the Chinese sentence words order is very different from Ukrainian and English. The paper features semantic parameters of subject-predicate sentence comparative structure of the Ukrainian, English and Chinese languages. There is evidence that semantic feature of an interrogative sentence efficiently and intuitively quantifies linguistic

similarity between all analyzed languages. Particularly, the differences in actual division of the sentence depend, to a great extent, on perception of rhematic components of messages expressed by predicate of the statement respectively.

Key words: contrastive analysis, syntactic constructions, allomorphic and isomorphic features, grammatical categories, interrogatives.

КОНТРАСТИВНИЙ АНАЛІЗ СИНТАКСИЧНОЇ СТРУКТУРИ АНГЛІЙСЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА КИТАЙСЬКОЇ МОВ

А. В. Сітко, І. В. Струк, Г. Г. Єнчева

Статтю присвячено системному багатоаспектному контрастивному аналізу синтаксичної структури китайської, англійської та української мов. Проведено порівняльний аналіз семантичних одиниць із погляду їх функціонування в різних мовних системах. Проаналізовано ізоморфні та аломорфні риси синтаксичної структури китайської, англійської та української мов. Визначено, що співвідношення структурних схем граматичних категорій в оригіналі й перекладі суттєво різняться. У дослідженні використано такі методи досліджень як метод суцільної вибірки, методи аналізу та синтезу для встановлення спільних та відмінних рис синтаксичних структур китайської, англійської та української мов, описовий метод та метод дистрибутивного аналізу. Визначено конвергентні та дивергентні риси синтаксичних конструкцій китайської, англійської та української мов з огляду на важливість компаративного аналізу граматичних характеристик неблизькоспоріднених мов для перекладу. З'ясовано, що відповідно до мети висловлювання (або комунікативної настанови) китайська, англійська та українська мови мають різні типи речень. Проаналізовано питальні конструкції в англо-українсько-китайському зіставленні та визначено низку дивергентних рис як у структурі, так і в семантиці таких речень. Питальне речення, на відміну від розповідних та спонукальних речень, характеризується специфікою актуального членування. Сутність цієї специфіки полягає у відкритому (умовному, незаповненому конкретним змістом) характері реми як комунікативного центру речення. Відкритий характер реми в таких питаннях проявляється в наявності деяких членів альтернативи, що унеможливають один одного за змістом. Встановлено, що інтерогативи англійської, китайської та української мов є структурно-граматичним типом, який відрізняється від інших речень як за структурою, семантикою, так і за комунікативним призначенням. Це по-особливному інтоновані речення з певним порядком слів, часто з використанням лексичних маркерів питальності, що мають у мовленні актуальне членування (функціональну перспективу), логіко-граматична природа яких характеризується цілеспрямованістю запиту інформації. Засвідчено, що визначальна семантична ознака питального речення – запит компетентності. Окреслено семантичні параметри компонентів порівняльної конструкції підмета та присудка української, англійської та китайської мов. Визначено, що відмінні ознаки комунікативних типів визначаються відмінностями актуального членування речення, зокрема різним характером їх рематичних компонентів, що виражають логічний предикат висловлювання.

Ключові слова: контрастивний аналіз, синтаксичні конструкції, ізоморфні та аломорфні риси, граматичні категорії, інтерогативи.

Постановка проблеми. Історія лінгвістичних учень особливо багата різноманітними синтаксичними концепціями та спостереженнями. Останніми десятиріччями в мовознавстві спостерігається перенесення акцентів у дослідницьких інтересах з «вивчення мови як внутрішньої системи, у якій усе

взаємопов'язане» на «вивчення мови-мовлення як діяльності» [Сітко 2011b, 14]. Сучасні лінгвістичні розвідки характеризуються тенденцією до синтезу різних підходів, яка є досить плідною. Сучасне перекладознавство як наука, одним із завдань якої є встановлення принципів декодування та кодування вербального матеріалу при переході від однієї мовної картини світу до іншої, плідно використовує методи контрастивного дослідження, адже проблеми перекладу синтаксичних конструкцій є одними з пріоритетних напрямів сучасного мовознавства. Тож актуальність обраної теми зумовлена загальною тенденцією сучасних лінгвістичних досліджень до багатоаспектного аналізу структурних особливостей мов різних типів, зокрема використання результатів контрастивних студій у перекладознавстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз теоретичних праць підтвердив недостатню увагу науковців дослідженню зіставного аналізу синтаксичної структури англійської, української та китайської мов. Так, зіставним дослідженням у царині синтаксису англійської, української та російської мов присвячено праці Г.Г. Дрінко та Р.А. Турбабаєвої. Особливо корисними виявилися порівняльні дослідження з проблем контрастивістики, викладені в роботах В.Д. Аракіна (на матеріалі англійської та російської мов), І.В. Корунця, С.О. Швачко (на матеріалі англійської, російської та української мов). Неоціненну інформацію в цьому плані містять праці видатного українського лінгвіста Ю.О. Жлуктенка «Порівняльна граматики англійської і української мов» та «Порівняльні дослідження з граматики англійської, української та російської мов» [Жлуктенко 1981], присвячені зіставному аналізу своєрідностей цих мов, їхніх конвергентних і дивергентних рис на фонетичному та, особливо, морфологічному й синтаксичному рівнях. У роботах Н. Раєвської розглянуто проблеми синтаксису англійської мови та загальні проблеми теорії речення з опорою на дані зіставного аналізу синтаксичних явищ англійської та української (російської) мов.

Починаючи з другої половини ХХ століття з'явилася низка праць, які присвячено граматиці китайської мови (В. Горелов, О. Драгунов, Т. Задюєнко, Є. Шутова, Е. Сімсон, С. Томпсон, Лі Цзіньсі 黎錦熙, Ян Шуда 楊樹達, Ван Лі 王力, Чень Юань 陳原). Дослідженням синтаксису китайської мови присвячено роботу Є.І. Шутової «Синтаксис современного китайского языка» [Шутова 1991].

Однак синтаксис англійської, української та китайської мов – одна з найменш опрацьованих ділянок у перекладі та контрастивістиці. Водночас на сучасному етапі є актуальним вибір підходів до відтворення синтаксичних структур китайської мови українською чи англійською мовами (та навпаки), зважаючи на значну увагу та стрімке поширення саме китайської мови на європейському континенті. Сучасна китайська мова, що стала нині об'єктом пильної уваги багатьох дослідників, має тривалу історію формування. Для цього необхідно враховувати сам устрій китайської мови, її приналежність до іншого типу, а також той факт, що не усі підходи, прийнятні для вивчення індоєвропейських мов, можуть бути доцільними для проведення зіставних досліджень китайської, української та англійської мов.

Формулювання мети. Звуження підходів до аналізу різних мовних систем ставить перед мовознавцями, лінгвістами та прибічниками лінгвістичного перекладознавства питання щодо аналізу, порівняння та пошуку подібних стилістичних функцій граматичних одиниць, які здатні скоригувати підходи до

перекладу різних мовних пар. Нагальність такого роду аналізу небезпідставна, адже дві чи більше мов – різні мовні континууми, живуть за різними правилами та піддаються різним процесам граматичної побудови та лексичного вираження. Природно, що варіювання граматичних структур китайської мови відрізняється від англійської та української мов, проте, коли мова іде про граматичні, прагматичні та соціокультурні особливості завдання перекладача, котре полягає у здійсненні еквівалентного відповідника, стає непідйомним тягарем.

Мету розвідки вбачаємо у визначенні конвергентних та дивергентних рис синтаксичних конструкцій зіставлених мов з огляду на важливість компаративного аналізу граматичних характеристик саме неблизькоспоріднених мов для перекладу. Адже метою перекладу є здійснення «максимально можливого перенесення всього масиву мовних особливостей у перекладний текст» [Сітко 2016].

Виклад основного матеріалу дослідження. Компаративний аналіз мовних пар китайська / англійська та українська мови неодноразово привертала увагу теоретиків перекладу, проте можливість їх паралельного/аналогічного відтворення визнавалася вельми проблематичною внаслідок дії низки обмежень як власне мовного, так і соціокультурного характеру. Мовні обмеження проявляються через відсутність низки граматичних форм та варіативність лексичного вираження одиниць на рівні окремих систем. Соціокультурні обмеження виявляються в тому, що мовні одиниці їх вираження та контекстуальне призначення мають різні традиції в китайській, англомовній та україномовній літературах. Відомо, що найбільший комплекс граматичних проблем перекладу пов'язаний саме з розумінням синтаксичної структури та комунікативної семантики речень [Сітко 2011а, б].

Як відомо, англійська та українська мови є прикладами двох різних типів мов – аналітичної та синтетичної. Показово, що в мовах з аналітичною будовою логіка мислення носія найяскравіше виявляється в зовнішньому оформленні висловлювань, у граматичному навантаженні окремих елементів, що створюють цілісну панораму повідомлення. Водночас у синтетичних мовах, навпаки, логіка найчастіше виявляється у внутрішньому зв'язку та слові. Загалом ми можемо, очевидно, виходити з того положення, що в мовах з аналітичним ладом логіка мислення одержує найбільш зрозуміле зовнішнє і розчленоване у своїх елементах граматичне закріплення, у той час як у мовах синтетичних ця логіка діє як внутрішнє відношення в пропозиції, внутрішній зв'язок у слові. Очевидно, що коли ми співвідносимо лад мови з логікою мислення, то підходимо до мовних явищ у їхньому зв'язку й цілісності, інакше кажучи, з позиції синтаксису.

Тож відразу одержує важливе принципове значення той широко відомий факт, що в аналітичних мовах у реченні, здебільшого, прямий і чітко фіксований порядок слів. Порушення прямого порядку слів у розповідному реченні англійської мови виглядає як щось незвичайне, як виразний стилістичний засіб. Тут ми вперше й найбільш безпосередньо зіштовхуємося з вираженням логіки мислення у граматичній формі аналітичних мов, оскільки очевидно, що прямий порядок слів у реченні збігається з послідовністю логічних компонентів (суб'єкт – предикат – об'єкт) [Сітко 2011b]. Відтак, в англійській мові аналітичної будови ми спостерігаємо найбільш повну відповідність логічних компонентів і синтаксичних форм. У синтетичних мовах конкретний смисл

слова, логічний наголос переважають над формально синтаксичними моментами, що призводить до набагато більшої зовнішньої свободи синтаксичних конструкцій і до майже повної відсутності формального закріплення місця слова в реченні. Саме правило усталеного порядку слів є основою при перекладі з англійської мови на українську [Сітко 2011b, 30].

Якщо говорити про китайську мову, то вона вже за своєю структурою настільки відрізняється від мов флективного ладу, що для коректного опису його явищ і структур, зміна кута зору на багато питань стає не інакше як необхідністю. У лінгвістичній літературі [Алпатов 2001] китайську мову неодноразово називають мовою «з прихованою граматиною», що аж ніяк не означає відсутності в неї системи правил граматичного ладу. Швидше за все таке визначення слугує одним з показників своєрідності цієї мови, маючи на увазі, що в системі її функціонування містяться елементи, роль яких не знаходить прямого морфологічного пояснення. До такого роду проявів Тань Аошуан відносить, наприклад, використання модальних часток (стверджувальних: 呢, 吧, 啊, 嘛, питальних: 吗, 呢, 吧, 啊, спонукальних: 吧, 啊, 嘛 і оклику: 啊) [Тань Аошуан 2002]. Порядок слів у китайській мові є фіксованим, причому дослідники історії китайської мови відзначають, що саме її синтаксична система залишалася найбільш стабільною протягом досить тривалого проміжку часу. Загалом, будова китайського речення здійснюється за схемою SVO, тобто «підмет-присудок-додаток», а якщо точніше, то «хто + коли + де + з ким + для чого + здійснює дію + з яким об'єктом». Наприклад: 我 昨天 就说了, 贴吧 现在 禁止 发 关于 刘翔 的 贴 – «Як я і говорив учора, на форумі заборонено розміщувати висловлювання, пов'язані зі згадуванням Лю Сяну» [Швирка 2016, 110]. Схема ця не нова і зустрічається не раз у численних посібниках з вивчення китайської мови, так само як і вказівка на той факт, що підметові у китайській мові передують присудок, означення – визначається словом, а службові слова займають позицію перед групою присудка. Але це, насправді, лише поверхневий погляд.

У своїх дослідженнях Ч. Лі та С. Томпсон відносять китайську мову до тієї групи мов, для яких характерне висування теми (топіка) як сегмента висловлювання, яке несе основне смислове навантаження, що становить «центр уваги». Чжао Юаньжень в своїх роботах першим дає обґрунтовану відповідь на питання про те, чому на перший погляд «неходові члени речення», тобто не традиційні підмет і присудок виносяться на початкову позицію в китайському реченні. Саме в його роботах частина висловлювання, іменована тепер «топіком» (темою), описується як дійсний смисловий центр у реченнях китайської мови. До того ж, на відміну від підмета, тема/топік не узгоджується з присудком, в реченні ця функція виконується підметом. Наприклад: 各种 汽车 标志 (тема/топік), 你 (підмет) 都 认识 吗? – «Усі ці численні назви марок машин ти і правда знаєш?», 这些 事情 (тема/топік), 您 (підмет); 都 知道 吧. – «Про все це ви, ймовірно, знаєте», 求 一部 武侠小说 (тема/топік), 男主角 (підмет); 叫 黄 古 隆. – «Шукаю фантастичний роман, головного героя твору звать Хуан Гулун» [Швирка 2016, 110].

Такі речення в статті Ч. Лі та С. Томпсона названі реченнями «з подвійним підметом», тему/топік і підмет у них легко помітити. В усіх описаних випадках у реченні можна виокремити підмет, але, в порівнянні з темою/топіком, він не

відіграє такої важливої смислової ролі, оскільки логічний центр висловлювання припадає саме на тему/топік. У багатьох випадках не буде помилкою побудова пропозиції без використання підмета як такого (黑起来了 – «Стемніло»; 别生气了 – «Не зліться» [Швирка 2016, III]). Варто зазначити ще одну рису китайської мови як мови з характерним виокремленням теми/топіка: при побудові більш складних речень саме тема/топік, а не підмет контролює референтну тотожність (这枚戒指翡翠是假的, 你还是买别的 – «Цей перстень – підробка, він не з справжнього малахіту, так що купи краще інший» [Швирка 2016, III]). У цьому випадку помічаємо, що остання частина речення логічно співвідноситься саме з темою.

Синтаксис як частина граматики описує правила сполучуваності слів та будови речень, а також включення речень до утворень вищого порядку, таких як надфразова єдність і текст [Саманьего 2018, 87]. Головною синтаксичною одиницею є речення. Об'єктом дослідження мовознавчої науки тривалий час виступає речення як багатоаспектна одиниця. Багатоаспектність речення зумовлюється тим, що воно характеризується певним набором класифікаційних ознак.

Письмове речення літературної мови будується відповідно до норм літературної мови, і автор, як правило, намагається дотримуватися цих норм. При аналізі будови контексту виявляється, що його складові одиниці – речення, група речень – не лише поєднані засобами контекстуально зв'язку, а й взаємозумовлені в розташуванні своїх складових частин. Так, якщо до прикладу говорити про китайську мову, варто зазначити, що особливість цієї мови полягає в тому, що тому хто її вивчає не слід займатися «словотвором» у тому вигляді, до якого ми звикаємо під час вивчення таких мов, як англійська, російська, українська чи французька. Треба пам'ятати про те, що китайська мова належить до зовсім іншого типу граматичної будови – ізолюючого (а не флективного). Окрім цього, на відміну від англійської чи української мов, китайська – є мовою високого контексту.

Складність речення в цілому визначається у властивій йому множині можливих відношень між формою та змістом. Усе різноманіття явищ може бути адекватно вивчено лише за умови їх упорядкованості під час аналізу, розчленування їх на деякі множини, що в сукупності утворюють певну систему. Власне, виникає проблема встановлення аспектів речення [Сітко 2011b, 36]. В англійському та українському мовознавстві класифікація речень здійснюється за трьома аспектами. Три аспекти речення – *структурний*, *семантичний* і *прагматичний* – визначають три основи для класифікації речень: за їх структурою, семантикою й прагматичними властивостями. Усі названі аспекти багатопланові, що зумовлює, залишаючись у межах якогось одного аспекту, врахування можливості існування різних класифікаційних ознак, визначення їх значущості і, якщо можливо, ієрархії.

Речення як мовна й знакова одиниця характеризується формою і змістом. Водночас форма речення специфічна. Звичайна багатокомпонентність речення (однослівні речення значно менш уживані, ніж багатослівні) висуває на перший план завдання встановити те, як слова в реченні об'єднуються в те, чим вони є в сукупності, тобто в речення; чим речення відрізняється від простого набору слів. Саме тому цей аспект речення можна назвати аспектом структурної організації речення, тобто *структурним* [Сітко 2011b, 37].

Ще одним цікавим моментом у виділенні основних принципів класифікації речень є те, що вони з різних боків висвітлюють саму суть речення. Наприклад, із позицій прагматики речення визначається як мінімальна одиниця мовного спілкування, яка є матеріальною основою висловлювання [Сітко 2011b, 8]. Саме функціонуючи як цілісне висловлювання, речення стає вираженням позиції мовця в конкретній ситуації мовного спілкування. Семантично речення описує ситуацію в одному з вимірів – реальному чи уявному – і тому характеризується не лише пропозиційним змістом, але й часовими і модальними ознаками, тобто предикативністю. Натомість виділення трьох ярусів синтаксису (формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного та комунікативного) уплинуло на переорієнтацію досліджень з найбільш вивченого формального аспекту на порівняно новий підхід, який базується на тих елементах у змісті мовних форм, що є відображенням певного явища об'єктивної дійсності [Щербачук 2006, 4].

Зважаючи на обмежений об'єм цієї розвідки, проаналізувати детально усі три аспекти класифікації речень не виявляється можливим. Наразі, зупинимося детальніше лише на класифікації речень досліджуваних мов відповідно до мети висловлювання. Відповідно до мети висловлювання в українському мовознавстві виокремлюються 3 типи речень: розповідні, питальні та спонукальні [Бевзенко 2005; Вихованець 1993]. Водночас англійські речення за комунікативною метою поділяються на чотири типи: розповідні, питальні, наказові (імперативні) та окремим типом подаються окличні [Блох 2000; Іванова 1981; Ільїш 1971; Кобріна 2002]. Залежно від мети висловлювання (або комунікативної настанови), китайські реченнєві структури поділяються на розповідні, питальні та спонукальні і, відповідно, виражають повідомлення, питання чи спонукання [Шутова 1991].

Англійські та українські розповідні речення виражають стверджувальне чи заперечне судження. Наприклад: *He doesn't want to go to school – he feels sick. Тихесенько вечір на землю спадає.* Існує велика різниця між негативними заперечним реченням англійської та української мов. У той час, як в англійській мові у присудка може бути тільки одне заперечення, в аналогічному українському реченні їх може бути декілька. Наприклад: *He didn't go anywhere. – Він нікуди не ходив. She never eats bread. – Вона ніколи не їсть хліб.* Розповідні речення китайської мови поділяються на стверджувальні і заперечні. Стверджувальні розповідні речення виражають стверджувальне судження і тому не потребують якихось додаткових граматичних засобів оформлення своєї «стверджувальності». Заперечні розповідні питальні речення виражають заперечне судження. Заперечення в китайській мові виражається завдяки вживанню перед дієсловом чи прикметником спеціальних заперечних морфем (часток, суфіксів), а також похідних від них словоформ.

Спонукальні (наказові/імперативні – в англійській мові) речення порівнюваних мов можуть виражати прохання, наказ, заборону тощо. Наприклад: *Open the window, please! Ти шуми, буяй, розбуди в моїй душі горіння, погаси всі квіління! Геть! Цить! Гайда!* У лінгвістиці закріпилася думка про те, що імператив виражає наказ та є таким мовленнєвим актом, за допомогою якого мовець виражає свою волю й намагається впливати на адресата, спонукаючи його тим самим до потрібних дій. Водночас за допомогою імператива мовець

повідомляє про свої бажання, щоб та чи інша дія була виконана кимось або, навпаки, не виконана. Оскільки важлива особливість імперативних висловлювань полягає в тому, що вони є водночас і повідомленням, і дією: мовець не лише повідомляє про своє бажання, але й намагається його здійснити [Добрушина]. Спонукальне значення, як відомо, за своїм характером негомогенне, і є низкою значень, що складають шкалу спонукальних мовленнєвих актів, крайні полюси яких – категоричний наказ, прохання, натяк, порада [Сітко 2011b, 167].

Проблема питальності є однією з центральних у сучасній лінгвістиці. Важливість вивчення інтерогативних конструкцій визначається не тільки тією ключовою позицією, яке займає питання в процесі комунікації, але й зв'язком проблеми питальності з багатьма іншими проблемами мовознавства [Сітко 2011a, 3].

Питальні конструкції в англо-українсько-китайському зіставленні – явище ізоморфне, проте закономірним є існування низки дивергентних рис як у структурі, так і в семантиці таких речень. Оскільки речення як одиниця синтаксичного рівня в кожній мові має свою специфіку, то воно досить повно відображає своєрідність певної мови. Якщо ж зіставляються неблизькоспоріднені мови, то розбіжності дуже значні, особливо на рівні синтаксису [Сітко 2011a, 13].

Питальне речення, на відміну від розповідних і спонукальних, характеризується специфікою актуального членування. Сутність цієї специфіки полягає у відкритому (умовному, незаповненому конкретним змістом) характері реми як комунікативного центру речення. Відкритий характер реми в таких питаннях проявляється в наявності деяких членів альтернативи, що унеможливають один одного за змістом [Сітко 2011b, 33].

Було визначено, що інтерогативи англійської, китайської та української мов є структурно-граматичним типом, який відрізняється від інших речень як за структурою, семантикою, так і за комунікативним призначенням. Це по-особливому інтоновані речення з певним порядком слів, часто з використанням лексичних маркерів питальності, що мають у мовленні актуальне членування (функціональну перспективу), логіко-граматична природа яких характеризується цілеспрямованістю запиту інформації. Засвідчено, що визначальна семантична ознака питального речення – запит компетентності [Сітко 2011a, 5].

Найбільш прийнятною вважаємо класифікацію англомовних інтерогативів, наведену в порівняльних граматиках англійської мови, а також у нормативних граматиках англійської мови, де, крім загальнопитальних і частково питальних речень (які також відомі як *загальні* та *спеціальні* питання), автори виділяють *розділові* й *альтернативні* питальні висловлювання (питання *до підмета* виділяються як підвид спеціальних питальних речень). Наприклад: загальні питальні речення – “*Is he so hard, then?*”; альтернативні питання – “*Will you have white or red?*”; розділові – “*Now, you are a nice young fellow, ain't you?*”; спеціальні – “*How many pockets should I want?*”; *питання до підмета* – “*Who speaks for this cub?*”.

Прикметно, що за формальною будовою (формально-синтаксичною організацією) в україністиці традиційно виділяють займенникові та незайменникові питальні речення залежно від наявності чи відсутності питальних слів [Кондратенко 2001]. Проте серед цих типів часто виокремлюють 1) власне-питальні – це речення, в яких мовець спонукає адресата відповісти на запитання: *Куди ідеш, куди від їжджаєш, сизокрилий орле?*; 2) питально-стверджувальні –

це речення, які містять і питання, і відповідь на нього: *Може, я й справді мудрішати став?*; 3) питально-заперечні – речення, у яких, по суті, заперечується висловлене в самому питанні: *Хіба можна так недбало ставитися до своїх обов'язків?*; 4) питально-риторичні – речення, на висловлене питання яких не вимагається відповіді: *Як тебе не любити, Києве мій?*; 5) питально-спонукальні – речення, в яких простежується спонукування співрозмовника до певної дії: *А може далі зі мною поїдеши?*. 6) Окремо стоять речення, в яких виражаються ті чи інші емоції – емоційно-питальні: *Чи десь зустріну, чи десь побачу я долю свою?!* [Кондратенко 2001].

Питальні речення китайської мови виражають запит інформації. До мовних засобів формальної організації питального речення китайської мови належать: 1) інтонація питальності, 2) фразова питальна частка *та*; 3) вираження присудка за допомогою певних різновидів сурядних конструкцій альтернативного значення, а також 4) вираження різних членів речення за допомогою питальних займенників [Шутова 1991, 340].

У китайському мовознавстві виокремлюють два типи питальних речень: просте і альтернативне. Альтернативне питальне речення у свою чергу поділяється на два різновиди: означено-альтернативний і неозначено-альтернативний. Спеціальні/прості питальні речення потребують роз'яснення того, що є невідомим. На таке питання потрібно дати конкретну відповідь, яка стосується означеного предмета, ознаки або обставин.

Спеціальне питальне речення виражається спеціальними словами, які займають у реченні саме те місце, що й член речення, про якого запитується: питальними займенниками і прислівниками.

Загальне питання утворюється за допомогою таких засобів, як питальна форма присудка (утворюється за допомогою повторення присудка двічі: без заперечення і з запереченням), підсилювальні частки 是 shì и 不是 bùshì, питальна частка 吗 ma: 明天他来吗? Míngtiān tā lái ma? *Він прийде завтра?* 您有没有孩子? Nín yǒu méi yǒu hái zi? *У Вас є діти?* Альтернативне питальне речення утворюється за допомогою сполучників 还是 háishì (рідше 或 huò або 或者 huòzhě) або 是 shì. У реченнях цього різновиду часто вживається також заключна частка 呢 ne: 你是战士, 还是军官呢? Nǐ shì zhànshì, háishì jūnguān ne? *Ти рядовий чи офіцер?* Різновидом загального питання є розділове питальне речення. Питання такого різновиду утворюються також за допомогою слів 是不是 shì bù shì «чи так ли?», 对不对 duì bù duì «чи не правда?», 好不好 hǎo bù hǎo «добре?».

Відтак, відмінні ознаки комунікативних типів визначаються відмінностями актуального членування речення, зокрема різним характером їх рематичних компонентів, що виражають логічний предикат висловлювання.

Висновки. Отже, логіка мислення насамперед і найбільш чітко виражається саме в синтаксичному ладі мови. Оскільки англійська, українська та китайська мови є прикладами різних типів мов (аналітична, синтетична, ізолююча), під час дослідження було засвідчено наявність як конвергентних, так і дивергентних рис у класифікації речень досліджуваних мов відповідно до мети висловлювання.

Так, відповідно до мети висловлювання в українському мовознавстві, виокремлюються 3 типи речень: розповідні, питальні та спонукальні. У той же час англійські речення за комунікативною метою поділяються на чотири типи:

розповідні, питальні, наказові (імперативні) та окремим типом подаються окличні, китайські реченнєві структури поділяються на розповідні, питальні та спонукальні. Варто також зазначити, що різні комунікативні типи речень китайської мови (розповідні, питальні та спонукальні) характеризуються спільною структурною будовою. Відмінності між цими типами пов'язані з особливостями їхніх фразових характеристик, а саме: характер інтонації, характер використання суб'єктивно-модальних фразових часток і заперечень, способи словесного вираження окремих членів речення.

Конвергентними рисами порівнюваних мов є поділ розповідних речень на стверджувальні і заперечні, а також те, що спонукальні структури усіх аналізованих мов можуть виражати прохання, наказ, заборону тощо. Якщо вести мову про питальні речення, то ці конструкції в англо-українсько-китайському зіставленні – явище ізоморфне, проте закономірним є існування низки дивергентних рис як у структурі, так і в семантиці таких речень. В англійському мовознавстві традиційно виокремлюють чотири типи – загальні, спеціальні, розділові та альтернативні (питання *до підмета* виділяються як підвид спеціальних питальних речень). Водночас в україністиці традиційно виділяють займенникові та незайменникові питальні речення, серед яких часто виокремлюються ще п'ять різновидів (власне-питальні, питально-стверджувальні, питально-заперечні, питально-риторичні та питально-спонукальні). У китайському мовознавстві питальні речення поділяють на два типи: спеціальне/просте і альтернативне, які у свою чергу поділяються на два різновиди: означено-альтернативний і неозначено-альтернативний.

Оскільки в синтаксисі найповніше виражається мовна специфіка, тому очевидно, що саме від того, наскільки майстерно перекладач зуміє цільовою мовою відтворити особливості синтаксису художнього твору, настільки легше цей твір уживається в нову мовну тканину й цілісніше сприйматиметься читачем. Китайська мова не має усталеної системи граматичних засобів на відміну від англійської чи українською, а отже, використання таких засобів в оригінальному та перекладеному творах не матиме аналогічного функціонального впливу на читача. Однак, з іншого боку, правомірність такого твердження ставиться під сумнів тим беззаперечним фактом, що нейтралізація окремих мовних одиниць може призвести до втрати важливих контекстуальних нюансів, які навряд чи можуть бути достатньо надолужені за рахунок компенсації.

ЛІТЕРАТУРА

Алпатов В.М. История лингвистических учений. М.: Языки славянской культуры, 2001. 368 с.

Бевзенко С.П., Литвин Л.П., Симиренко Г.В. Сучасна українська мова: Синтаксис. К.: Вища школа, 2005. 270 с.

Блох М.Я. Теоретические основы грамматики. М.: Высшая школа, 2000. 160 с.

Вихованець І.Р. Грамматика української мови. Синтаксис. К.: Либідь, 1993. 368 с.

Жлуктенко Ю.О. Порівняльні дослідження з граматики англійської, української та російської мов. К.: Наукова думка, 1981. 354 с.

Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. М.: Наука, 1981. 286 с.

Ильиш Б.А. The Structure of Modern English Language. Л.: Просвещение, 1971. 366 с.

Добрушина Н. Императив и его формы. URL: <http://www.krugosvet.ru>.

Кобрина Н.А., Корнеева Е.А., Оссовская М.И., Гузеева К.А. Грамматика английского языка: Морфология. Синтаксис. СПб.: Союз, 2002. 496 с.

Кондратенко Н.В. Питальні речення в українському поетичному мовленні: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеський нац. ун-т. Одеса, 2001. 16 с.

Саманьего Д-М.А., Сітко А.В. Синтаксичні особливості перекладу творів художньої літератури. *Методологія та історіографія мовознавства: матеріали V науково-практичної ынтернет-конференції, 24–25 жовтня*. Слов'янськ: ДДПУ, 2018. С. 87–92.

Сітко А.В. Відтворення комунікативної семантики англійських інтерогативних конструкцій у перекладі. Автореф. дис. канд. філол. наук. Одеський нац. ун-т. Одеса, 2001. 19 с.

Сітко А.В. Відтворення комунікативної семантики англійських інтерогативних конструкцій у перекладі : дис. ... канд. філол. наук. Одеський нац. ун-т. Одеса, 2001. 279 с.

Сітко А.В., Струк І.В. Адекватність та еквівалентність у перекладі мовних особливостей. *Sciences of Europe*. 2016. Вип. 10 (10). С. 122–126.

Тань Аошуан. Проблемы скрытой грамматики: Синтаксис, семантика и прагматика языка изолирующего строя (на примере китайского языка). М.: Языки славянской культуры, 2002. С. 569. (*Studia philologica*).

Швирка Є.О. Лінгвістичний портрет китайської мови: Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції «Україна-Китай: діалог культур», 26–27 квітня 2016, м. Полтава-Старобільськ, 2016. С. 107–113.

Щербачук Н.П. Семантико-синтаксична структура простого речення у діалогічному мовленні : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2006. 19 с.

Шутова Е.И. Синтаксис современного китайского языка. М.: Наука. Главная редакция восточной литературы, 1991. 391 с :

Matthews, Stephen and Yip, Virginia. *Cantonese: A Comprehensive Grammar*. London, New-York: Routledge, 1994. P. 251–257.

REFERENCES

Alpatov V. (2001), *Istoriya lingvisticheskikh ucheniy*, Yazyki slavyanskoy kul'tury, Moskva. (In Russian).

Bevzenko S.P., Lytvyn L.P. and Symyrenko H.V. (2005), *Suchasna ukrayins'ka mova*, Vyshcha shkola, Kyiv. (In Ukrainian).

Blokh M.Ya. (2000), *Teoreticheskiye osnovy gramatiki*, Vysshaya shkola, Moskva. (In Russian).

Vykhovanets I.R. (1993), *Hramatyka ukrayins'koyi movy*, Lybid", Kyiv. (In Ukrainian).

Zhluktenko Yu.O. (1981) *Porivnyal'ni doslidzhennya z hramatyky anhliys'koyi, ukrayins'koyi ta rosiiys'koyi mov*, Naukova dumka, Kyiv. (In Ukrainian).

Ivanova I.P., Burlakova V.V. and Pocheptsov G.G. (1981), *Teoreticheskaya grammatika sovremennogo angliyskogo yazyka*, Nauka, Moskva. (In Russian).

Il'ish B.A. (1971), *The Structure of Modern English Language*, Prosveshcheniye, L'vov. (In English).

Dobrushina N. (2014), *Imperativ i ego formy*, available at : <http://www.krugosvet.ru>. (In Russian).

Kobrina N.A., Korneyeva E.A., Ossovskaya M.I. and Guzeyeva K.A. (2002), *Grammatika angliyskogo yazyka*, Soyuz, Sankt-Peterburg. (In Russian).

Kondratenko N.V. (2001), *Pytal'ni rechennya v ukrayins'komu poetychnomu movlenni*: avtor. dys. ...kand. filol. nauk, Odes'kyy nats. un-t. Odesa. (In Ukrainian).

Saman'eho D-M.A. and Sitko A.V. (2018), "Syntaksychni osoblyvosti perekladu tvoriv khudozhn'oyi literatury". Proceedings of the 5th Scientific and Practical Internet Conference, October 24-25, Slavyansk, Ukraine, pp. 116-34. (In Ukrainian).

Sitko A.V. (2011) *Vidtvorenniya komunikatyvnoyi semantyky anhliys'kykh interohatyvnykh konstruksiy u perekladi* : avtoref. dys. ...kand. filol. nauk, Odes'kyi nats. Ped. un-t. Odesa, 19 s. (In Ukrainian).

Sitko A.V. (2011) *Vidtvorenniya komunikatyvnoyi semantyky anhliys'kykh interohatyvnykh konstruksiy u perekladi* : dys. ...kand. filol. nauk, Odes'kyi nats. Ped. un-t. Odesa. (In Ukrainian).

Sitko A.V. and Struk I.V. (2016), "Adekvatnist' ta ekvivalentnist' u perekladi movnykh osoblyvostey". *Sciences of Europe*. 2016. Vol. 10 (10). pp. 122-126. (In Ukrainian).

Tan' Aosh·chan. (2002), *Problemy skrytoy grammatiki: Sintaksis, semantika i pragmatika yazyka izoliruyushchego stroya (na primere kitayskogo yazyka)*, Yazyki slavyanskoy kul'tury, Moskva. (In Russian).

Shvyrka Ye.O. (2016), "Linhvistychnyy portret kytays'koyi movy" in I.M. Chepurna (Ed), *Ukraine-China: dialogue of cultures, Proceedings of the 6th International scientific-practical conference*, pp. 107-113. (In Ukrainian).

Shcherbachuk N.P. (2006), *Semantyko-syntaksychna struktura prostoho rechennya u dialohichnomu movlenni*: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. Kyyivs'kyi natsional'nyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv, 19 s. (In Ukrainian).

Shutova Ye.I. (1991), *Sintaksis sovremennogo kitayskogo yazyka*. Nauka, Moskva (In Russian).

Matthews Stephen and Yip Virginia. (1994), *Cantonese: A Comprehensive Grammar*, Routledge. London, New-York. (In English).

Стаття надійшла до редакції 28.04.2021